

Erőltetett menet

Nem volt könnyű sétagalopp a Gyurcsány-kormány első éve se Gyurcsány Ferencnek, se nekünk, kormányzottaknak. A kormány a hadak útján járva viaskodott hitelességének megteremtésén, ami ez idő szerint a külső pénzpiacok oldaláról sikeresebbnek tűnik, mint a választópolgárok felől tekintve.

Gyurcsány Ferenc erős politikai kormányzati struktúrát alakított ki, amit az alkotmányos keretek megváltoztatása nélkül is megtehetett. Centrumába magát állította úgy, hogy a kormányzati szerkezetben semmi ne akadályozza a vállalt stratégiai feladatok végrehajtását, az államháztartás pénzügyi egyenlegének konszolidálását, az egyensúlyt stabilizáló reformok végrehajtását és a rendkívüli Eu-forrásokkal megtámogatott fejlesztő állam szerepének levezénylését. Ahogy azt a vállalkozások menedzseléséből megtanulta. Ám döntési jogkörök központosítása csak akkor vezet eredményes működésre, ha a csúcson lévő személy kompetenciája és tekintélye megkérdőjelezhetetlen, a beosztottak pedig pontosan tudják, mi a teendőjük és azt teszik is.

Az intézményi szerkezetében új felállású második Gyurcsány-kormányának az elmúlt egy évben két olyan körülménnyel is meg kellett birkóznia, amely külön-külön is, együttesen pedig különösen lerontotta azt a teljesítményt, ami más feltételek mentén előállhatott volna, s amit a szoclib. szavazótábor – nem alaptalanul – joggal elvárt. Az egyik, a miniszterelnök ostoba virtuskodásának terméke, az őszödi beszéd, amelynek 58 másodpercre vágott változata, illetve néhány stigmatizáló kifejezésre való leegyszerűsítése, nemcsak a permanens ellenállás fenntartója, de a szégyenkezésből fakadó távolságtartásé is. A másik, az egyébként helyesen megindított közigazgatás átszervezéséből adódik, pontosabban a meggyöngülő végrehajtó apparátus teljesítményéből. E tekintetben a legnagyobb hiátus éppen ott mutatkozik, ahol a legkevésbé volna megengedhető, a Miniszterelnöki Hivatalban. S éppen a MEH példázza leginkább az átszervezés elveinek és a sokat hangoztatott teljesítménykövetelménynek a kicsorbulását.

Pedig a legyöngített apparátusoknak és a választópolgárok előtt legyöngült miniszterelnöknek rendkívüli, bizonyos szempontból történelmi léptékűnek is mondható feladatokat kellett megoldani. Mindenekelőtt el kellett hárítani annak a pénzügyi válságnak a veszélyét, amelynek bekövetkezte 2005 szeptemberétől ott lebegett a fejünk felett. Ezt még az ellenzék szakértője, Varga Mihály is elismerte: „A válságjelek azonnali makropálya-módosítást követeltek.” (Kényszerek fogságában, Magyarország Politikai Évkönyve, 2007.

514. o.) Neki kellett látni annak az államháztartási hiánynak a csökkentéséhez, aminek a kitermelésében az első Gyurcsány-kormány is aktívan részt vett. 2004 őszi kormányra kerülésekor Gyurcsány Ferenc nem nyitott tabula rasát, hanem elfogadta a Medgyessy Pétertől megörökölt 2005. évi költségvetés tervezetét, azon fazonigazítást hajtott végre, és megengedhetőnek vélt trükköket alkalmazott. Nem élt azzal a lehetőséggel, hogy megszakítsa a nemzeti majd szociálpopulista gazdaságpolitikát. A 2005 nyarán meghirdetett száz lépés program, bár üzenet volt arról, hogy változásra van szükség mind a foglalkoztatás-politikában, mind az oktatásban, egészségügyben és a gazdaság kifehéritésében – s ennyiben a reformok előhírnöke volt -, hatásában gyöngyének bizonyult. 2006-ra a miniszterelnök a választásokra tekintettel csökkentette a felső áfakulcsot (ennek hibás voltát később elismerte). Kampánybeli ígéretei ugyan sokkal visszafogottabbak voltak a 2002. éviéknél, de még 2005 végén elfogadtatta a parlamenttel az ötéves adócsökkentési tervet és a nyugdíjkorrekciós programot. Ezekre, valamint az EU-forrásokra hivatkozva vázolta fel az előadókörútjain a szép Új Magyarország vízióját. A választási győzelem estéjén nem véletlenül roskadt magába: tudta mi vár rá. Tudta? Ma már ez is kérdéses, valószínű, számára is.

Nehezen született meg a Brüsszel számára is elfogadható konvergenciaprogram, amely a gazdaságpolitikai fordulatot kétségkívül meghirdette – és ez jó volt -, de az időközben megtett vargabetűkért ténylegesen és virtuálisan is olyan árat kellett fizetnünk, ami megspórolható lett volna. A virtuális ár a kormányprogram hitelességvesztése volt, bár – a később történetek ismeretében – ez valószínű, keveseket zavar. Az augusztus végére elkészült konvergenciaprogramban ugyanis a kabinet mást volt kénytelen vállalni, mint amely program alapján Gyurcsány Ferencet júniusban megválasztották. A kormányprogram 2008-ra ígerte a gazdaság konszolidációját úgy, hogy közben nem következik be életszínvonal-romlás, 2009-re pedig az adócsökkentés feléleszthetőségét. A konvergenciaprogram ezeket a vállalásokat – ha úgy tetszik – meghazudtolta. A kényszer nagy úr, és érthető szabályozó, csak az nem érthető, hogy hogy nem voltak néhány hónappal korábban tisztában a helyzettel.

Beláthatatlan következményekkel járó virtuális ár volt az a lakossági bizalomvesztés is, ami a szükséges változások téves kommunikációs programjából adódott. Bizalomvesztés a baloldali és liberális szavazók körében (a jobboldalon ilyen nem történhetett, hisz ők Gyurcsány Ferencben soha sem bíztak), akiket mellbevágott a kampánybeszéd és az új kormány első megszólalása közti szakadék. Ennek az áthidalására Gyurcsány Ferenc kísérletet sem tett a párttársainak előadott őszi beszéd kivételével. Az őszi magányukba elvonuló, bezárkózó kormányra kerülők elégségesnek tartották, hogy a választások után a közgazdasági szakma számos képviselője kifejtse véleményét az államháztartás szükséges

konzolidációjáról. Csakhogy ez a kommunikációs mező korlátozott volt, és semmiképp sem tudta helyettesíteni a baloldal megváltójának tekintett, Gyurcsány Ferencnek a produkcióját.

A konvergenciaprogram körüli nehéz vajúdasért ténylegesen is fizetnünk kellett a romló forintárfolyamban és az ellensúlyozására beindított kamatspirál okozta többletteleherben. Az anyag első változata ugyanis – amelyet Új egyensúly címmel hirdettek meg – olyannyira hevenyészett, szakmailag zavaros fércműnek bizonyult, ami nem győzte meg a külföldi befektetőket a kabinet stabilizációs és reformszándékának komolyságáról. Ezért néhány nappal a bejelentését követően a Standard and Poor's leminősítette a magyar devizaadósságot, amit további kedvezőtlen minősítések követtek – különös tekintettel az öszödi beszéd nyilvánosságra kerülését követően megnőtt politikai kockázatra is. A kormány ugyanis, miközben senki által nem várt nagyarányú deficitet jelzett 2006-ra (a költségvetésben szereplő majdnem a kétszeresét) olyan kiigazítási csomagot mutatott be, amelyben a rövid távú korrekció azon túlmenően, hogy gyors hatású legyen, koncepciónélküli volt, a hosszabb távon stabilizáló reformelemek pedig elhanyagolódtak. Ráadásul Gyurcsány Ferenc ikszedszer is olyan megjegyzést tett, amely felerősítette a forintromlást.

Azt azonban el kell ismerni, hogy a kormány gyorsan intézkedett. Már júliusban elfogadták a szeptembertől, illetve 2007. januártól hatályos intézkedéseket, amelyek főként adóemelést tartalmaztak, s emiatt szintén sok bírálat érte a kabinetet. Ez utóbbit azonban a későbbi döntések ismeretében Brüsszel is visszavonta.

Ám az igaz, hogy lehetett volna karakterisztikusabb programot is összeállítani, olyan heterodox jellegűt, mint amilyen a Bokros-csomag volt, vagy amelyet a Fidesz szakértői (CEMI) javasoltak. Az IMF és más külföldi szakértők is nagyobb szociális terhelést proponáltak, aminek fejében tehermentesíteni lehetett volna a vállalkozói kört a megszorítások alól. Ezt azonban a magát alapvetően szociáldemokrata beállítottságúnak valló kabinet nem vállalta, amivel megszorította a növekedést hajtó vállalkozások jövedelemcsapját is. Ám az igazsághoz hozzátartozik, hogy nem annyira, mint amennyire ma a cégek sopánkodnak. A kiigazító csomagból nagyobb teher esik a háztartásokra; az üzleti szektor tehernövekedésének nagyobb hányada a kifehérítésből adódik, ami távlatosan mindenképpen kedvező. A bizonytalan időre kitolt adócsökkentő program nem tényleges veszteség, de az elmaradt hozamnövekedés fájdalmán keresztül relatív versenyképesség-rontó.

A 2007. évi költségvetést példás fegyelmezettséggel vezette le a kabinet, ami a Brüsszel által elfogadott konvergenciaprogrammal, a kényszerkörülmények szorításában megerősített miniszterelnöki pozícióval együtt megelőlegezett bizalmat váltott ki a befektetők

körében. Ez az év végére megerősödő forintárfolyamban és a kamatemelési periódus zárásában jutott kifejezésre.

Az államháztartás hiányának gyors csökkentésével a kabinet egy hat éve tartó, felelőtlen politizáláson alapuló gazdaságpolitikai magatartásnak vetett véget. Megkezdte a magyar gazdaság helyreállítási ciklusát, amely reményeink szerint 2009-re lehetővé teszi a fenntartható (finanszírozható) növekedési pályára való visszatérést. Ugyanakkor a befektetők külső nyomása által kényszerítve neki kellett állni az államháztartás nagy elosztó rendszereinek 18 éve halogatott átszabásához is. Magyarul a reformokhoz. Rendkívül rossz feltételek mellett. Mint kiderült, ezek a reformok – a nagy szövegelések ellenére – elégtelen kidolgozottságúak voltak és a koalíciós partnerek körében is vitatottak. (A balliberális szavazók csalódottságába ez is belejátszott, hisz úgy tudták, hogy folynak a reformmunkálatok, csak azokkal a kampányban nem lehet előállni.) Brüsszel és a pénzpiacok ugyanakkor egyértelműen kifejezésre juttatták, hogy nincs idő a reformok széleskörű, nagy társadalmi egyeztetésére. E külső nyomás hozta be például a nyugdíjreform folytatásának szükségességét, amiről eredetileg nem volt szó. Ráadásul a megszorító csomag mellett olyan változásokkal kellett a választópolgároknak nap mint nap szembesülniük, amelyek minden családot érintettek további jövedelempozíció-romlást okozva nélkül, hogy annak értelme kirajzolódott volna számukra.

A reform kifejezés eleve viszolygást váltott ki a háztartásoknál a nagy ellenreformátor, Orbán Viktor eredményes munkálkodása nyomán. A második Gyurcsány-kormány a reformokkal – paradox módon – olyan társadalompolitikai fordulatot is el szeretne érni, ami a klasszikus jobboldal identitásához tartozna inkább: a polgári értékrend és magatartás rehabilitálását. Gyurcsány Ferenc ki is mondta: polgári Magyarországot szeretne. Ám ehhez az ez idő szerint újból jövedelem-fosztogatott, a kádárizmushoz 2000 óta visszatért választópolgároknak kevés az affinitásuk. Érthető, hiszen évtizedek alatt rögzült pozíciók elmozdulásáról van szó, s miközben a törésvonalak már látszanak, a mi végre tisztázatlan. Akar itt valaki polgár lenni?

Gyurcsány Ferenc a választások előtt többször is hangsúlyozta, azért szeretne ismét kormányfő lenni, hogy ő valósíthassa meg a régóta halogatott reformokat, és az általa elképzelt módon épülhessen az Új Magyarország. A vágya teljesült. Megkezdte a gazdaságstabilizációt és nekilátott a hasonló népszerűséget garantáló állami feladatok és jövedelemelosztás átszabásához - több fronton is. Több fronton annál, mint amire fel volt készülve. Nagy kár, hogy a korszakváltó feladatok végrehajtásakor ott vesztett, ahol korábban a legerősebbnek mutatkozott: a társadalom meggyőzésében. Talán, mert ebben

csalhatatlannak érezte magát és megcsalatott. Talán, mert egyedül akart mindent vinni, és aztán egyedül is maradt...

A reálszféra felől tekintve 2007 első negyedévi adatai lényegesen rosszabbak az egy évvel ezelőttiéknél. A növekedés lendülete megtört, a foglalkoztatás a statisztikai hibahatáron nő, viszont a regisztrált munkanélküliség nagyobb. Az infláció üteme több mint megháromszorozódott, a reálkeresetek zuhannak – az egy évvel korábbi dinamikus növekedéssel szemben. Magyarország ma egyetlen maastrichti kritériumnak sem tud megfelelni, és az unióhoz csatlakozott átalakuló országok körében számos mutató tekintetében is az utolsó helyet foglalja el.

Ám, ha nem hátra és nem másokra tekintünk, hanem előre és önnön pozíciónkra, akkor ma a magyar gazdaság jobb helyzetben lévőknek minősíthető, mint egy évvel ezelőtt. Ti. az akkori teljesítmény még a zsákutcában való előrehaladásból következett. A második Gyurcsány-kormány stabilizációs intézkedéseivel és megkezdett reformjaival megfordult a zsákutcában, s így a perspektívánk merőben más, nem a zsákutca végét jelző pénzügyi összeomlás. A kifelé jövetel nem könnyű (befelé menni könnyű volt), hiszen adósságnövekedést kell visszaszorítani, aminek az ára és eszköze a növekedés lassulása és az infláció felpörgése. De az eredmények már kezdenek kirajzolódni: a vártnál kedvezőbben alakulnak a külső és a belső egyensúly mutatói és a növekedés üteme is. A konvergenciaprogramban vállalt államháztartási hiány ezúttal nem túl, hanem alul fog teljesülni, és az államadósság növekedése is kisebb lesz prognosztizáltnál.

A kedvező mutatók azonban magukban hordják annak veszélyét, hogy fellazul a kormányzati politika gazdaságstabilizáló és reformelszántása. Ennek jelei az utóbbi időkben megjelentek a konvergenciaprogrammal ellentétes közszférabeli bérmegállapodásban, az ingatlanadó bevezetésének elbizonytalanításában, az „emberarcú reformok” követelésében, illetve abban a kormánypártokon belül morgolódásokban, hogy hagyni kéne valamit a következő kabinetre is...

Pedig az elért egyensúlyjavulás még nagyon törékeny, korántsem nyugszik stabil alapokon, visszafordíthatatlan folyamatokon. Az államháztartás idei évre várt 6 százalékos körüli GDP arányos hiánya az EU-ban még mindig kirívóan magas. A jegybank még nem mert rálépni a kamatvágás pályájára. A zsilipek felhúzása túl korai és túl veszélyes lenne. A második Gyurcsány-kormány legalább az első példájából okulhatna, hogy ne váljon hiábavalósággá az az áldozat, amit az elmúlt egy évben a korábbi populista politikák miatt meghozni kénytelenek voltunk.

Budapest, 2007. június 2.

Petschnig Mária Zita